

Roma Mimarlığı: Ders 6 Transkript

29 Ocak, 2009 << [geri](#)

1. Bölüm. Giriş ve Herculaneum Tarihi [00:00:00]

Profesör Diana E. E. Kleiner: Günaydın. Bugünkü dersimizin başlığı “Herculaneum’da Yaşam ve Erken Roma İç Dekorasyonu”. Bu başlıktan da anlayacağınız gibi, bugün yine, en azından dersin ilk yarısında Campania’daki konut mimarlığına yakından bakacağız. Herculaneum’dan bazı evler üzerine konuştuktan sonra erken dönem Roma evlerinin iç dekorasyonu ya da açıkça ifade etmek gerekirse Birinci ve İkinci stillerdeki Roma duvar resimleri ile ilgili bölüme geçeceğiz. Bu konunun, derslerde buraya kadar konuştuğumuz konularla nasıl bir ilintisi olduğunu, hem Birinci hem İkinci Stil duvar resimlerinde betimlenen mimari öğeleri görünce anlayacaksınız. Resimlerle, derslerimizde şu ana kadar konu ettiğimiz kimi yapılar arasında bazı ilginç bağlantılar göreceğiz.

Önce konumundan dolayı sıklıkla Pompeii’in kardeş şehri olarak da anılan Herculaneum’un yerini hatırlayalım; Haritada burada, Pompeii de burada biraz aşağıda. Herculaneum Pompeii’in kuzeydoğusunda ve gördüğünüz gibi, Napoli’ye Pompeii’den daha yakın bir konumda yer alıyor. Buradaki Boscoreale yerleşimini de aklınızda bir yere not edin, Boscoreale, Pompeii ile Herculaneum arasında; Pompeii’e biraz daha yakın olmakla beraber, ikisine de hemen hemen eşit uzaklıkta bir yerleşim. Boscoreale’yi gösteriyorum, çünkü daha sonra buradaki bir mekandan söz edeceğiz. Bu Google Earth’ten bir hava fotoğrafı; Herculaneum’un günümüzdeki görüntüsü. Şehri incelerken bazı noktaları anlamanız bakımından yararlı bir görüntü. Bunlardan ilki, Pompeii’de neredeyse tüm şehir kazılmışken Herculaneum’da sadece şehrin çeyreği ya da yüzde yirmibeşi kazılabilmıştır. Yani Herculaneum’u Pompeii’yi tanıdığımızdan daha az tanıyoruz. Henüz açığa çıkarılmamış yapıların büyük çoğunluğu şehrin kamu yapılarıdır; Örneğin Herculaneum’daki anfiteyatroyu bilmiyoruz, aynı şekilde tiyatro ve konser salonunu da bilmiyoruz. Bazilika olduğunu tahmin ettiğimiz bir yapı kısmen kazılmıştır ama onun da bazilika olduğundan kesin olarak emin değiliz. Pompeii’deki gibi büyük bir forum alanı da yok.

Sonuç olarak, Herculaneum’un kamu binaları hakkında bilgi sahibi değiliz, bu da şehrin eski hali, en azından kamu alanlarının durumu konusunda daha az fikrimiz olduğu anlamına gelir. Hiç kuşkusuz, bu yapılar hala toprağın altında bir yerlerde. Yani elimizde şehrin sadece bir çeyrek bölümü var ki, burada da daha ziyade şehrin konut alanları ya da konut

alanlarının bir kısmı bulunmaktadır. Ama kazılan çok sayıda ev var ve bunlar depremle Vezüv patlaması arasında, yani 62 – 79 yılları arasında neler yaşandığı konusunda ve Roma konut mimarlığının gelişimi hakkında çok değerli bilgiler vermektedir. Bu görüntüyle gündeme gelen bir diğer konu da Herculaneum'un neden Pompeii'den daha az kazıldığıdır. Burada da gördüğünüz gibi, modern yerleşim antik yerleşimin üstündedir. Bunun bir kısmını kazı yapmak için boşalttılar, ama hepsini değil. Bu durum politik bir kabusa dönüşmüştür. Orada uzun yıllardır yaşayan insanları başka yerlere yerleştirmeniz gerekir; bu hem politik açıdan yapılması güç hem de çok pahalı bir iştir. Bu nedenle şehrin sadece yüzde yirmibeşi açığa çıkarılabilmıştır. İtalya'nın birgün bu sorunları çözüp bu sıradışı şehrin geri kalanını da kazmanın bir yolunu bulacağını umalım.

Bu resmi sit alanına girerken çektim, yani bugün sit alanına girdiğinizde karşılaştığınız manzara bu. Sözüne ettiğimiz durumu, yani antik şehirle modern şehrin ilişkisini burada çok net bir şekilde görebiliyorsunuz; alt seviyede antik şehrin kazılarda açığa çıkarılmış bölümü. Örneğin, evlerden birine ait peristil kalıntılarını görüyorsunuz. Ama antik şehir kalıntılarının modern şehir tarafından çevrelendiğini ve bunların kaldırılıp Herculaneum'un geri kalan kısmının kazılmasının ciddi bir sorun olduğunu da görüyorsunuz. Yine antik şehir evlerine ait kalıntıları ve bunların modern şehirle olan ilişkisini gösteren bir başka görüntü.

Herculaneum'un tarihine gelince, bu Pompeii tarihine çok benzer bir tarihtir. Tek fark Herculaneum'un Hercules tarafından kurulduğunu anlatan bir mitin varlığıdır; Herculaneum adını da bundan alır. Ama diğer açılardan benzer bir geçmişe sahiptirler. Örneğin Herculaneum'un da bir süre bir İtalyan kavim olan Oskanlar tarafından sahiplenildiğini, ardından Samnitlerin eline geçtiğini biliyoruz. Herculaneum'da da Samnitler Dönemi'nde Pompeii'de gördüklerimizle aynı tip mimari gelişmeler görüyoruz. Aynı şekilde Pompeii'liler gibi Herculaneum halkının da, Roma'ya karşı yapılan Müttefikler Savaşı'na (Sosyal Savaş) katıldığını biliyoruz. Ama şehir M.Ö. 89 yılında Roma'nın eline geçmiştir. Yani M.Ö. 89 yılında Herculaneum Roma kolonisi haline gelir. Bundan sonra yine aynen Pompeii'de olduğu gibi, Romalılar burada da kendi tarzlarında binalar inşa etmeye başlamışlardır. Bundan sonraki gelişmelerin de Pompeii'dekilere benzer olduğunu biliyoruz; öyle ki, Herculaneum da aynı büyük depremle sarsılmış ve şehrin büyük bir kısmı yıkılmıştır. Onlar da 17 yıl boyunca şehri tekrar ayağa kaldırmak için çaba harcamışlardır. Ama Pompeii'de

olduğu gibi, burada da çabalar boşunadır, zira Herculaneum da aynı Pompeii gibi Vezüv'ün külleri ve lavları altında kalmıştır.

Fakat aralarında bir de büyük farklılık vardır; bunun nedeni de kül ve lavın geliş biçimiyle ilintilidir. Pompeii'de aslında felaketin önceden uyarı verdiğini, kül ve lavın şehre oldukça yavaş geldiğini söylemiştik. Yani insanların kaçmak için zamanı vardı ve çoğunun öyle yaptığını, çok az kişinin geride kaldığını geçen ders konuşmuştuk. Ama Herculaneum'da her şey çok daha hızlı oldu ve dev lav akıntıları hızla şehrin üstüne gelmeye başladı. Bu, tabii insanların hemen, o an şehri terk etmesine yol açtı. Uzun süre Herculaneum'daki herkesin Vezüv felaketinden kaçmayı başardığını düşündük. Lavdan bir örtü şehri hava geçirmeyecek şekilde kapattı, öyle ki Pompeii'de korunamayan birçok şey, burada oluşan bu havasız ortamda korundu. Bunun en güzel örneği ahşaptır. Ahşap zamana pek de dayanabilen bir malzeme değildir. Pompeii'den hemen hemen hiç ahşap buluntusu yok. Ama Herculaneum'da epey miktarda ahşap bulunmuştur. Bunun tek nedeni de şehrin hava geçirmeyecek bir şekilde lavla mühürlenmiş olmasıdır.

Burada korunagelen ahşap parçalardan örnekler görüyorsunuz. Örneğin bu yatak, ahşap ayaklarıyla hala sağlam sayılabilecek durumda; evlerden birinde odayı bölümlere ayırmak için kullanılmış ahşap bir paravan; ayrıca kapı ve pencerelerdeki ahşap çerçeveleri görüyorsunuz, çok iyi korunmuş durumdadır, kirişler de aynı şekilde, çoğunlukla kapı boşluklarında ahşap kiriş kullanılmış. Bu Herculaneum sokaklarında gezen herkesin gördüğü, en bilinen örnek, Casa a Graticcio'daki ahşap balkon, çok iyi korunmuş. Yani Herculaneum'da Roma inşaat uygulamalarını anlamamıza olanak sağlayan ve Pompeii'de olmayan çok değerli bulgular ele geçmiştir.

Biraz önce dediğim gibi, Herculaneum'daki herkesin Vezüv'den kaçtığına sanıldığını söylemiştim, ama durumun öyle olmadığı anlaşıldı. 1980'ler gibi oldukça yakın bir tarihte, deniz kıyısındaki surlarda kazı yapan arkeologlar bir dizi iskelet buldu. Burada bu iskeletlerden bazılarını görüyorsunuz. Bu iskeletlerin pozisyonları da Pompeii'de bulunanlar gibiydi; birkaçının korunmak için, çaresizce birbirlerine sokuldukları açıkça anlaşılıyor. Yine burada da kurtulmak için kendini yukarı doğru çekmeye çalışan bir kadın veya erkek. Deniz yakınındaki surlarda bulunan bu iskeletlerden iki sonuç çıkarılmıştır: Biri yine Herculaneum'un lavla kaplanmasıdaki farkla ilgilidir. Gördüğünüz gibi, sadece ahşap değil; kemikler de korunmuştur, bu nedenle Pompeii'deki her şey çürürken burada bu iskeletler günümüze kadar gelebilmiştir. Yani burada oldukça

farklı bir durum söz konusudur. Burada ayrıca insanların kaçmış oldukları da kesin olarak anlaşılmıştır. Nereye gittiler? Denize açıldılar; çok sayıda kayıkları ve herkesin kaçması için umut vardı. Çoğunluk gerçekten kaçabildi, geriye kalan sadece küçük şanssız bir grup insandı, onların da kalıntıları 1980'lerde bulundu.

Bu bedenlerin orada yaşayan insanlar hakkında anlattığı ilginç hikayeler var; size birkaçını aktarayım. Bu bir kadının iskeleti; sol eline dikkatli bakarsanız iki yüzüğü olduğunu görürsünüz; iki parmağında birer yüzük. Bu da yüzüklerin büyütülmüş görüntüsü; biri kırmızı, biri yeşil taşlı yüzük, yeşil olanın üstünde küçük bir kuş tasviri var. Bunlar onun yüzükleriydi ve arkeologlar ona "Yüzüklü Kadın" adını verdiler, ama "yüzükleri olan kadın" olmalıydı, çünkü iki yüzüğü var. Kadının bir de, şurada yanında gördüğünüz, Kleopatra tarzı, kesinlikle muhteşem iki yılanlı bileziği var. Kadının kaçmaya çalışırken yanına aldığı ve belli ki, çok sevdiği bilezikleri.

Bu daha da dokunaklı bir hikaye. Burada arkeologların genç bir kadına ait olduğunu belirlediği bir kafatasını görüyoruz. Kafatasının üstüne bakarsanız, bir tutam saçının bile korunduğunu göreceksiniz. Resimde koyu renk görünüyor, ama aslında sarı bir saç. Yani Herculaneum'da yaşamış olan genç, sarışın bir kadın. Kafatasının altında küçük boy bir iskelet görüyorsunuz, bu onun bedeni değil, bu bir fetus, onun doğmamış bebeği. Kadının öldüğünde yedi aylık hamile olduğu anlaşılmış. Bebeğinin burada gördüğünüz kemikleri bulunmuştur. Kazı raporunda bebeğin kemiklerinin yumurta kabuğu gibi çok narin olduğu ve tek tek toplayıp bir araya getirildiğini belirtmişlerdir. Yani, arkeologların, 79 yılının o uğursuz Ağustos'unda Herculaneum'dan kaçmaya çalışanlardan edinebildiği bilgiler inanılmazdır. Son bir hüzünlü hikaye ise, bulunan bir çocuk iskeletidir – bu da Pompeii'deki köpek hikayesi gibi—Evlerden birinde küçük beşiği içinde tek bir çocuk iskeleti bulunmuştur. Bu kemikler de burada oluşan o özel koşullar sayesinde korunmuştur. Herculaneum evlerden birinde beşiği içinde küçük bir çocuğa ait iskelet buluntusu.

2. Bölüm. Herculaneum Evleri ve Samnit Evi [00:13:30]

Şehrin kendisine bir bakalım, burada Herculaneum'un, daha doğrusu Herculaneum'da kazılan kesimin planını görüyoruz. Bu plan, şehrin nasıl bir yer olduğu konusunda size bir fikir verecektir. Daha önce de belirttiğim gibi, burada büyük bir anfityatro ya da bir forum kompleksi görmüyoruz. Kazılan kesimde bu yapılara ait bir kalıntı bulunmamıştır. Gördüğümüz Pompeii'dekine çok benzer bir yaşam alanıdır. Burada da birbiri ile

kesişen, bir dizi geniş cadde görüyoruz. Ama elimizde tüm şehir planı olmadığı için hangisi *cardo*, hangisi *decumanus* kesin olarak bilmiyoruz. Ama burada çok açık bir şekilde görüldüğü gibi, yollar çok düzenli yerleştirilmiş. Fakat önemli kamu binalarına ilişkin veri olmadığını tekrar belirtelim. Ama orada, burada korunmuş birkaç parça kalıntı yine de bir fikir veriyor; örneğin bu kemer; bu da olasılıkla şehrin işlek caddelerinden biri, yol boyunca kesinlikle dükkanlar var.

Herculaneum'un Pompeii'ye ne kadar benzediğini anlamanız için size dükkanlarından, yollarından örnekler göstereceğim. Herculaneum 'daki bu yola bakarsak, yolun aynı çokgen taşlardan yapıldığını, aynı kaldırımları, aynı kanalları, aynı tekerlek izlerini görürüz. Ne görmüyoruz? Burada eksik olan basma taşlarıdır. Herculaneum'da korunagelmiş basma taşı yok. Halbuki Pompeii'de çok sayıda var. Dün bu konu hakkında düşünüyordum, bu basma taşları hakkında tüm bildiklerime rağmen, tekrar kafa yordum, Via Appia gibi, Forum Romanum'daki gibi, epeyce yolun korunduğu Roma dahil başka hangi şehirde bu taşlardan var diye düşündüm. Ama yollarında bu basma taşlarından olan tek bir şehir bile aklıma gelmedi. Bu nedenle şu soruyu hepimizin düşünmesini istiyorum; Bir yerlede bir şeyi mi atlıyoruz, yoksa bu basma taşı kullanımının bir standart değil de, sadece Pompeii'ye özgü bir ayrıcalık olması mantıklı bir olasılık mıdır? Burada şarap veya yağ koymak için kullanılan amforaları görüyoruz, yani bu bir şarap veya yağ dükkanıydı. Ve tabii ki, en sevdiğimiz ayaküstü yemek yenen lokanta, bir *thermopolium*; Herculaneum'da çok sayıda *thermopolia* var ve Pompeii'dekilere çok benziyorlar. Anlayacağınız, iki şehir geniş ölçüde birbirine benziyordu.

Dediğim gibi, burada daha ziyade konut mimarlığını tanıyoruz. Bunlardan üçüne, incelediğimiz Pompeii evlerinde olmayan kimi özellikler içeren üç örneğe yakından bakmak istiyorum. Bunlardan ilki, Herculaneum'daki, Samnit Evi (Casa Sannitica) olarak adlandırılan evdir. Burada M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen bu evin planını görüyorsunuz. Son derece basit bir plan. M.Ö. 2. yüzyıl; bu ne demek? Dediği şu, bu erken bir döneme, M.Ö. 2. yüzyılda zaten başlamış olan Helenleştirilmiş *domus* dönemine ait bir yapıdır. Bakalım hangi plana uygun; *domus italica* planına mı yoksa Helenleştirilmiş *domus* planına mı? Tabii, ilk bakışta bu basit haliyle *domus italica*'ya uygundur. Temel çekirdek kısım var. Buradan *faucis*'a giriyorsunuz, iki yanında küçük odalar, yani cellae. Bu cellalar gerçek birer cella. Sadece evin içine açılıyorlar, dışa açılmıyorlar. Dükkan olarak kullanılmamışlar. Burada atrium'u görüyoruz ve tabii ki üstünde

compluvium var. Az sayıda *cubicula* olduğunu görüyoruz, sadece iki tane. Her zamanki kanatlar yok, burası belki kanat olarak kullanılmış ama bir tarafında merdiven var ve odalar, soldaki olasılıkla yemek odası olarak kullanılmış, *hortus* yok, peristil yok.

Evet, ilk bakışta oldukça basit bir planı var; hatta *domus italica* tipinin basitleştirilmiş hali. Ama bugün hala çok iyi durumda olan atrium'a girdiğimiz zaman oldukça farklı bir şey görüyoruz. Bu evin odak noktası atrium'du. Burasının atrium olduğunu görüyorsunuz. Tepedeki *compluvium* görünüyor. Buradan girişe, yani *fauces*'e doğru bakıyoruz. Bunlar iki yandaki küçük odaların kapıları. Bu da evdeki iki *cubicula*'dan birinin kapısı, girişin iki yanında duvar ayakları var; bu bir tür Helenleştirilmiş *domus*. Ama evin en ilginç kısmı bu atrium üstündeki, ikinci kat gibi görünen kısımdır. Atrium'u, üst kısmına bu kapalı balkonu inşa ederek, daha önce görmediğimiz bir biçimde, dikine genişletmişler. Bu balkonun üç tarafı kapalı bir tarafı – bu resimde görünmüyor – ama açık. Yani bir tarafında sütunların arası açık, bir loca var.

Yani üç tarafı kapalı balkon, bir tarafı açık loca, Bu loca tabii ki, yapıya ışık sağlıyordu. Atrium'da gördüğümüz bu değişik uygulamada sütunlar, daha önce hiç görmediğimiz bir şekilde, ikinci bir kata, yüksek bir noktaya yerleştirilerek ilginç bir şekilde kullanılmıştır. Bunlar İon sütunlarıdır. Balkonu çevreleyen kafes korkuluğu da görüyorsunuz. Roma resim sanatında da bu tip kafes korkuluklar göreceğiz. Duvarlarda boya kalıntıları olduğunu da görüyoruz. Yani arkadaki duvarlarda resimler vardı. Yani burası dikine genişletilmiş, üst kısma yapılan ilginç eklemelerle iki katlılık hissi verilmiş, çok hareketli bir atrium. Bu gelişme, aslında bekleyebileceğimizden daha erken bir dönemde, M.Ö. 2. yüzyılda karşımıza çıkan bir gelişmedir.

3. Bölüm. Herculaneum Konut Mimarlığındaki Sonraki Gelişmeler: Mozaikli Atrium Evi ve Geyikli Ev [00:20:35]

Fakat Herculaneum'un en önemli iki evi, Mozaikli Atrium Evi (Casa dell'Atrio a Mosaico) ve Geyikli Ev'dir (Casa dei Cervi). Bugün ikisinden de söz edeceğiz. Önce Mozaikli Atrium Evi ile başlayalım. Ward-Perkins'in kitabından alınmış bu planda gördüğünüz gibi, bu iki ev bitişik, aralarında ortak bir duvar var. Her iki ev de, sadece M.S. 1. yüzyıl sonlarına ait Campania konut mimarlığı açısından değil, aynı zamanda çok daha geç konut mimarlığında göreceğimiz habercisi olarak da son derece önemlidir. Dediğim gibi, bugün ikisinden de söz edeceğiz. Önce Mozaikli Atrium Evi ile başlayalım.

Ev M.S. 62 – 79 yılları arasına tarihleniyor yani Pompeii'deki konut mimarlığı gelişiminin son evresinde inşa edilmiştir. Evin en üst kısmına, kuzeyine bakarsanız, okla işaretli olan yerden girdiğinizde karşınıza atrium ve *tablinum*'u çıkıyor ve bunun *domus italica* tipi bir ev olduğunu düşünüyorsunuz. Burada bu ev tipinin üç ana elemanı mevcut; *fauces*'i var, *impluvium* ve *compluvium*'lu atrium'u ve *tablinum*'u var ve hepsi bir eksen üzerine yerleştirilmiş. Ama atrium'da durup *tablinum*'a bakınca şöyle diyorsunuz: “ Bu benim bildiğim, görmeye alışık olduğum bir *tablinum* değil, bildiğim evlerin çoğunda *tablinum* böyle değildi”. Bu çok farklı tasarlanmış. Bu planda ne size bunun farklı bir tasarım olduğunu söylüyor? Aranızda bunun ne olduğunu gören var mı?

Öğrenci: Sütunlar.

Profesör Diana E.E. Kleiner: Dikkatli bakın, bunlar sütun mu?

Öğrenci: Yassı

Profesör Diana E.E. Kleiner: Yuvarlak mı?

Öğrenci: Hayır

Profesör Diana E.E. Kleiner: Hayır. Bunlar kare. Bunlar ayak ya da kare şeklinde kaideler üstündeki sütunlar olabilir. Ama haklısınız, burada mimari elemanlar var. Bu yapı da bunlar ayak. Peki, başka? Planı nasıl? Ayaklar mekan tasarımını nasıl etkilemiş?

Öğrenci: Bağımsız sütunlar

Profesör Diana E.E. Kleiner: Bağımsız. Evet. Başka? Başka bir yerde gördüğümüz bir planı çağrıştırmıyor mu? Burada merkezi bir mekan; mimari elemanlarla ki, burada ayaklarla iki yan nef ayrılmış. Bazilika. Bu bir bazilika planı; orta nef ve yan nefler. Bazilika planının bir evde işi ne? Aslında bu kışık bir ziyafet salonu ama bazilika şeklinde bir kışık ziyafet salonu. Belli bir yapı tipi için geliştirilen bir plan –ki, bu örnekte mahkeme binalarında kullanılan bazilika planı söz konusu -- başka bir mekanda –burada kışık ziyafet salonu - kullanılmaya başlanıyor. Roma mimarlığında bunu gittikçe artan bir sıklıkla göreceğiz. Belli bir yapı tipi için bir plan geliştiriyorsunuz ve sonra bu planı başka bir ortamda, farklı biçimde kullanabileceğinizi fark ediyorsunuz. Buna bir tür biçimsel değiştirilebilirlik diyebiliriz. Burada da tam olarak olan bu. Tabii, söylemeye gerek yok, mekan büyük ama devasa bir bazilika kadar değil.

Gördüğünüz gibi, konuta uygun bir boyuta indirgenmiş. Sonuç olarak, bu çok ilginç bir gelişmedir. Mekan çok iyi korunmuş, birazdan göstereceğim.

Atrium'a girdikten sonra sağda peristilli avlunun girişi yer alır ve bu gerçekten çok geniş bir peristilli avlu. Roma evlerinde evin ana mekanı haline gelen peristile gittikçe artan bir merak olduğundan söz etmiştik; burada da bunu açıkça görüyoruz. Aslında atrium bir yana, peristil gerçekten evin övünç duyulan mekanı olmaya başlamıştır. Atrium aynen *tablinum* gibi bir tür geçit haline gelmeye başlar. Atrium ve *tablinum* artık yaşanan mekanlar değil de, büyük peristilli alana geçiş yolu olmuşlardır. Peristile bakarsanız; buradaki sütunları görürsünüz ama bu sütunlar duvara gömülmüştür. Çok iyi korunmuşlar. Birazdan görüceğiz. Sonra son derece ilginç bir nokta daha var; atrium ve peristille aynı eksen üzerinde TR, yani *triclinium* ya da yemek odası yer alıyor. *Triclinium*'un boyutuna bakın; ayrıca hem peristile hem de evin diğer tarafına açılıyor, görüyor musunuz? Bu taraf güney; denize bakan taraf.

Herculaneum denize çok yakın – biraz sonra göstereceğim yeniden canlandırma çiziminde bunu net olarak göreceksiniz. Bu güzel deniz manzaralı evler olasılıkla Herculaneum'un en pahalı evlerindendi. Deniz surlarından daha yüksekte olan bu evler denizi doğrudan görüyordu. Yani bu geniş *triclinium* yemek yerken hem peristili hem deniz manzarasını görecektir şekilde tasarlanmıştı. Burada olasılıkla bir sütun dizisi vardı ve deniz manzarası sütunlar arasından görülüyordu. D ile işaretlenen bu iki oda; bu odalar, burada gördüğünüz gibi, *diaetae*; diaeta, d-i-a-e-t-a tekil diaetae, d-i-a-e-t-a-e çoğul. Bunlar bir köşeye yerleştirilmiş, panoramik deniz manzarasına bakan yazlık dinlenme odalarıydı. Yani rahatça oturup güney güneşinin ve deniz manzarasının tadını çıkaracağınız türden özel odalar. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, manzara, panorama elde etme amacına yönelik bir düzenleme. Burada Roma konut mimarlığının geleceğine ilişkin işaretler görüyoruz. Mozaikli Atrium Evi bitirdikten sonra Geyikli Ev'in planına geri geleceğim.

Mozaikli Atrium; bu atriumun bugünkü hali. Evin neden Mozaikli Atrium Evi olarak adlandırıldığını görüyorsunuz; Yerde çok iyi durumda korunmuş olan siyah beyaz, çok çarpıcı siyah beyaz bir mozaik var. Gördüğünüz gibi, *impluvium* da etrafındaki mozaik bezemeye çok iyi durumdadır. Ama resme dikkatli bakarsanız zeminin biraz dalgalı olduğunu görebilirsiniz. Zemin niye dalgalı? Dalgalı çünkü ağır lav örtüsü zeminin şeklini bozmuş ama bir yandan da korumaya almış ki, bu da harika. Burada atrium'dan *tablinum*'a, biraz önce sözünü ettiğimiz bazilika planına bakıyoruz; orta

nef, arka duvar, iki tarafta yan nef – bu resimde bu taraftaki görünmüyor, ama o da buradakinin aynısı. Aralarında mekan içi dolaşım olanağı var.

Dikkatli bakarsanız, burada pencereler olduğunu da göreceksiniz; sisteme ışık sağlayan pencereler, birazdan bir başka resim daha göstereceğim. Pompeii Bazilikası'ndan söz ederken, bu yapının tepe pencereleri olmadığını, bu tip pencereleri daha sonra göreceğimizi söylemiştim. Mekana ışık sağlamak amacıyla üst kata yerleştirilen bu pencereleri burada görüyoruz. Bu çok önemli bir mimari gelişimdir ve ileride bunun birçok çeşitlemesini göreceğiz.

Ziyafet salonunun bir başka görüntüsü. Bu arada bu bazilika planlı ziyafet salonlarının teknik adı Mısır tipi *oecus* veya *oecus Aegypticus*; sizin için daha kolaysa Mısır tipi *oecus* diyebilirsiniz. Bu resimde hem ayakları hem de mekana ışık sağlayan tepe pencerelerini daha iyi görebiliyorsunuz. Burada ayaklarda, sütunlarda da hep olduğu gibi beyaz ve kırmızı renklerin kullanıldığını görüyorsunuz. Ayakların üst kısmı beyaz, alt kısmı kırmızıya boyanmış. Yani burada da Pompeii'de gördüklerimize çok benzer tipte bir dekorasyon var

Bu da tabii ki, peristilli avlu. Sütunların bahçe avlusunun duvarına nasıl oturtulmuş olduğunu görüyorsunuz. Yapımında ilginç bir şekilde taş ve tuğla birleşimi kullanılmış. Ayrıca peristilin kenarına dizilen odalara bakın, ne kadar açık hale gelmişler. Hatırlayacağınız gibi, erken dönem *domus italica* tipinde gördüğümüz hiç penceresi olmayan kapalı duvarları burada görmüyoruz. Burada sadece manzaralı cephelerde değil; her yerde mekana ışık sağlayan çok sayıda büyük pencere var. Dediğim gibi, bu çok önemli bir gelişme ve gelecekte çok çeşitlendiğini göreceğiz. Duvarlarda Pompeii kırmızısı süslemelerin olduğunu da not edin. Evet, bu Mozaikli Atrium Evi'ydi.

Şimdi gelelim Geyikli Ev'e; Geyikli Ev adını içinde bulunan heykellerden alır, birazdan bu heykelleri göreceğiz. Geyikli Ev'e bakarsak, burada da, tanımlamış olduğumuz gelişmelere uygun ilginç özellikler görüyoruz. Bu ev de 62-79 yıllar arasında inşa edilmiştir. Bu örnekte giriş buradan, üstte, sağdan, gördüğünüz gibi eve bir *fauces*'le giriliyor. Buradan atrium'a ulaşıyor, ama atrium bu sömestr gördüğümüz hiçbir atrium'a benzemiyor. Ne eksik?

Öğrenci: *Impluvium*.

Profesör Diana E.E. Kleiner: *Impluvium*; *impluvium* eksik

ve *impluvium* yoksa *compluvium* da yoktur, yani odanın üstünde açıklık yok. Üstünde açıklığı olmayan atriumlara *atrium testudinatum* adı verilir. *Atrium testudinatum* çatısında açıklık olmayan atrium'dur. Burada gördüğümüz de bu. Bu durumda, yani o harika havuzu ve ışığı olmayan atrium'un, eskisi gibi önemsenen bir mekan olmadığını anlıyoruz. Plana bakarsanız, çok ilginç olduğunu görürsünüz; atrium'un etrafında buraya açılan çok sayıda mekan var. Bu, daha önce kısaca değindiğim bir noktayı, yani atrium'un *tablinum* gibi salt mekanlar arasında bir geçit, bir koridor haline dönüştüğünü görmemiz açısından da çok iyi bir örnektir. Burada atrium gerçekten sadece dışardan, yani *fauces*'dan evin diğer odalarına geçiş sağlayan bir koridordur.

Ev sahibi, evin tasarımcısı tarafından ön plana çıkarılan mekan atrium değil; *triclinium* yani yemek odasıdır ve gördüğümüz gibi, burada birbiriyle eksen ilişkisi içinde olan iki yemek odası var. Bu açık avlunun iki yanında yer alan küçük *triclinium* ile büyük *triclinium* arasında bir tür diyalog; mimari bir diyalog vardır. Bu örnekte *triclinium*'un evin en önemli odası haline gelmeye başladığını görüyoruz. Bu da evdeki yaşam biçimi hakkında ipuçları verir. İnsanlar bu mekanda eskisinden daha fazla zaman geçirmeye başlamışlar; burası sadece iş görüşmelerinin yapıldığı yer değil, aynı zamanda denize karşı verilen yemek davetlerinin de tadının çıkarıldığı bir mekan olmuş. Aslında şu *triclinium*'a, büyük olana bakarsanız; bunun hem bahçe avlusuna hem de güneşe, deniz manzarasının olduğu yöne açıldığını göreceksiniz. Tüm bunlar gayet planlı olarak yapılmış. Burada *diaetae*, yani denize bakan yazlık mekanlar olduğunu da görüyoruz. Bakın burada, önde ilginç bir ayrıntı daha var; bu bir kameriye veya bahçe köşkü benzeri bir mekan ve hala ayakta, birazdan göstereceğim. Yani, konut mimarlığında, M.S. 1. yüzyıl sonlarında Herculaneum'da ve Campania genelinde çok önemli gelişmeler olduğunu tekrar belirtelim.

Bu bir yeniden canlandırma denemesi, birkaç noktayı netleştirmesi açısından önemli bir görüntü. Herculaneum'un denize ne kadar yakın olduğunu görüyorsunuz. Daha önce sözünü ettiğimiz deniz surlarını da görüyoruz. Altta, kenarında kayıklarıyla küçük bir rıhtımı da var. İnsanlar Vezüv kıyımından kaçmak için işte buraya gelmişler. İskeletlerin bulunduğu yer tam burası, surların yanında ama ancak buraya kadar gelebilmişler. Burada hem Mozaikli Atrium Evi hem Geyikli Ev var; gördüğünüz gibi, her ikisi de çok büyük evler. Kuzey uçta Mozaikli Atrium Evi'nin, sözünü ettiğimiz mozaikli atrium'unun *compluvium*'unu

görüyorsunuz. Burada da avlusu var. Gördüğünüz gibi, denize bakan yüzü ne kadar açık, ne kadar çok penceresi var; iki yanda da güzel manzarayı seyredebileceğiniz *diaetae*. Bu da Geyikli Ev. Benzer bir ev. Kuzey uçta herhangi bir açıklık görmüyoruz, tavanda *compluvium* yok. Avlunun iki yanında birbirine bakan *trinclinia*'yı ve bahçe köşkünü görüyorsunuz. Denize bakan bir bahçe köşkü, bunun özgün bir ayrıntı olduğunu tekrar belirtelim.

Çok hızla birkaç görüntüye daha bakalım. Herculaneum'a giderseniz, betondan yapılmış olan bu deniz surlarını hala görebilirsiniz ve görmeye değer bir kalıntıdır. Bu şehrin girişlerinden birini gösteren bir görüntü. Arka planda Vezüv Yanardağı ve bu incelediğimiz Mozaikli Atrium Evi. Bu da Geyikli Ev. Öndeki bahçe köşküyle ayırt edebilirsiniz. Burada yine surlardan daha yüksek bir konumda olduğunu, dolayısıyla harika bir deniz manzarasına baktığını görebiliyoruz; bu büyük pencereler sayesinde maksimum panoramik görüntü elde edilmiş.

Bahçe köşkünü ve şu diğer girişi aklınızda tutun, ikisinden de bazı ayrıntılar vereceğim. Bu bahçe köşkü. Gördüğünüz gibi, ayaklar üstüne inşa edilmiş. Burası, mermer mobilyalarıyla, deniz manzarasına karşı şarabınızı yudumlayabileceğiniz muhakkak ki, çok keyifli bir yerdi. Burada da ayakların *stuccolu* olduğu görüyorsunuz; üstleri beyaz, alt kısımları kırmızı; bu uygulamanın Pompeii'de de çok yaygın olduğunu görmüştük. Hemen arkada başka bir giriş var. Size bunun da bir resmini gösterebilirim. Yakından bakarsanız, sadece ayaklarda kırmızı boya değil, alınlık üzerinde de mavi beyaz renklerde özenle yapılmış bir bezeme olduğunu görürsünüz. Bu görüntü bize, böyle bir evin nasıl bir heykel dekorasyonu sahip olduğu konusunda da bir fikir verir. Mermer masalar, bu harika heykelleler; burada iki tane geyik heykeli var, tazıların saldırdığı geyikler betimlenmiş. Geyikli Ev'e adını veren de bu heykellerdir.

4. Bölüm. Birinci Stil Roma Duvar Resmi [00:37:47]

Herculaneum konut mimarlığı ve bu konudaki gelişmelerden, erken dönem Roma duvar bezemelerine, duvar resimlerine geçmek istiyorum. Daha önce de belirttiğim gibi, özellikle dersimizin konusu olan mimarlıkla yakından ilgili olan Birinci ve İkinci stil Roma duvar resimlerinden söz edeceğiz. Göreceğiniz gibi, bu stillerde çok fazla mimari tasvir vardır. Sallust Evi'ndeki bir duvarla başlamak istiyorum. Tekrar Pompeii'deyiz. Hem Pompeii'den hem Herculaneum'dan ve ayrıca Roma'dan örnekler göreceğiz. Pompeii'deki Sallust Evi ile başlayalım. Evin *tablinum*'u Birinci

Stil duvar resmi olarak adlandırılan stilde bezenmiştir. Bu elbette, modern bir adlandırmadır; antik Roma'da, Pompeii ya da Herculaneum'da bu şekilde isimlendirilmiyordu. Evin *tablinum* bezemesi, diğer bir çok Birinci Stil duvar resmi gibi, M.Ö. 100 civarına tarihlenir. Çok iyi durumda korunmuş olan bu örnek, Romalıların ya da bu örnekte Pompeiililerin ne yapmak istedikleri konusunda çok iyi fikir verir.

Kitaplarda Birinci Stil Roma duvar resmine Duvar İşçiliği veya Kaplama Stili dendiğini de göreceksiniz. Her ikisi de çok doğru tanımlamalar, zira bu resim stilinde amaç, duvarın *stucco* ve boyayla resmedilmiş bir duvar değil de, gerçek mermer bir duvar olduğu izlenimi yaratmaktır. Duvarın bir dizi bölüme; gerçek Roma yapılarından da bilinen, mimari bölümlere ayrıldığını görüyorsunuz. Burada çok net görülmüyor ama birazdan başka bir örnekte de göstereceğim. Bu bölümler genellikle, en alta duvar eteği denen ince silme şeklindeki kısım, duvar eteğinin üstünde çok daha enli bir eleman olan subasman (üst temel), bunun üstünde ortostatlar; o-r-t-o-s-t-a-t, ortostatlar şu bloklar. Ardından burada gördüğünüz isodomik dizi, i-s-o-d-o-m-i-k; sonra da genellikle yatay bir kuşakla birlikte korniş, k-o-r-n-i-ş. Korniş en tepedeki çıkıntılı bölümdür. Yani duvar eteği, subasman (üst temel), ortostatlar, isodomik dizi, sonra yatay bir kuşak ve korniş. Bunların tümünün gerçek Roma inşaat tekniğiyle örtüşen bölümler olduğunu hatırlayalım.

Terminolojiden ziyade burada önemli olan yapılmak istenen şeydir. Öncelikle söyleyelim, bunlar düz değil, kabartmadır. Yani kabartma bir duvar, *stucco*yla yapılmış kabartmalar. Moloz duvarın üstünü *stucco* ile kaplanıp, *stucco*nun taş blokları gibi görünmesini sağlanmış, ardından da bloklar boyanmış. Blokların hepsini aynı renkte boyamamışlar, yani hepsi Pompeii kırmızısı değil; yeşil, kırmızı, pembe, bej gibi farklı renkler kullanmışlar. Göreceğimiz gibi, çok renkli olanlar da vardır. Bunun yapılmasındaki amaç nedir? Burada amaç *stucco* ve boyayla bir mermer duvar yanılsaması yaratmaktır. Gerçek mermer duvarın inşası çok pahalı olurdu, çünkü bu rengarenk mermerleri uzaklardan getirmeniz gerekirdi, İtalya'da bulunmayan bir taş, ancak Kuzey Afrika gibi, Anadolu gibi, Yunanistan ve Mısır gibi çok uzaklardan getirilebilirdi ki, bu da inanılmaz paralara mal olacak bir işti.

Yani burada şu ifade ediliyor: "Bu evin sahibi ben, dünyanın her yerinden mermer getirtebilecek ve onlarla *tablinum*'umu süsleyecek kadar zenginim". İşte ima edilen buydu. Peki, insanlar buna kanıyor muydu yani bunun *stucco* ve boya değil de, mermer olduğuna inanıyorlar mıydı?

Olasılıkla hayır. Ama amaç bunun çok pahalı bir duvar olduğu izlenimi yaratmaktı. Sallust Evi'nden başka bir örnek. Evin atrium'undayız; bu biraz önce gördüğümüz *tablinum* duvarı, burası da atrium'un korunan bölümü, burada atrium'a açılan iki *cubicula*'ya bakıyoruz. Duvarlara bakarsanız, aynı efektin burada da olduğunu görürsünüz; moloz duvar *stucco* ile kaplanmış; sonra bu, *stucco* ile yapılan kabartma mimari bölümlere ayrılmış ve her bir blok, ortostat dizisi, isodomik dizi farklı renklere boyanarak mermer duvar yanılsaması yaratılmış. Burada bir kurgu girişimi yani olmayan bir şeyi var gibi gösterme çabası söz konusudur.

Bir görüntü daha, bu atrium'un restore edilmiş hali; belki size renkler canlıyken resmin nasıl görüldüğü konusunda bir fikir verir. *Cubiculum* kapıları; kapıların ahşap olduğunu düşünüyoruz; tabii korunamamışlar. Burada sadece duvardaki bölümleri değil, efektin nasıl olduğunu da görüyoruz. İşte, çok renkli bloklardan bir tane, Kuzey Afrika ya da çok renkli mermerin olduğu başka bir yerden getirilmiş mermer gibi. Bu size, mekanın o zamanki görünümünü hakkında bir fikir veriyor. Belki de, belli bir mesafeden göz yanılıyor ve bunu gerçek bir mermer gibi de algılıyor olabilir.

Faunus Evi'nin daha önce gösterdiğim, atrium'da durup Faunus heykelinin arkasına baktığımız restore edilmiş görüntüsünü hatırlayacaksınız; bu duvarlarda Birinci Stil duvar resimleri olduğundan söz etmiştim. Burada tekrar o mekandayız. Burada eğer tüm duvarlar bu tip resimlerle kaplı olsaydı nasıl bir görüntü olurdu, onu görüyoruz. Burada aynı zamanda resimlerle, sütunların gerisindeki peristilli avlu manzarasının ilişkisini de görebiliyoruz.

Bir başka Birinci Stil duvar resmi örneği, bu kez Herculaneum'dan, bugün dersin başında harika atrium'undan söz ettiğimiz Samnit Evi'nden bir örnek. Burası Samnit Evi'nin *fauces*'i, bu da M.Ö. 100'e tarihleniyor. Burada da aynı düzeni görüyoruz. Burada bir özellik daha var; duvar eteğini, şu en alttaki ince silmeyi daha iyi görebilirsiniz. Subasman (üst temel) burada; ortostatlar, bu da isodomik dizi. Yatay kuşak ve korniş. Pompeii'deki evde gördüğümüz düzenin aynısı Herculaneum'daki bu, sözünü ettiğimiz Samnit Evi'nde de var. Hatta bu daha iyi korunmuş durumdadır. Aslında bu resim biraz soluk, ama bu duvardaki renkleri daha iyi görebileceğiniz, bir tane gösterebilirim: Duvar eteği, subasman (üst temel), ortostatlar, isodomik dizi, ardından bir friz; görüyorsunuz. Yatay kuşak ile korniş arasında kırmızı bir friz var. Bu daha iyi korunmuş ve size antik dönemde neye benzediği konusunda daha iyi fikir verebilir. Şu, belki

Mısır'dan getirilmiş kırmızımsı porfir benzeri taşla, belki de Kuzey Afrika kökenli olan şu, çok damarlı taş arasındaki mükemmel zıtlığa bakın; muhtemelen o zamanda bu tür bir etki bırakıyordu.

Ama bizim için en önemli nokta, buradaki yanılsama yaratma çabasıdır. Aslında orada olmayan bir şeyi oradaymış gibi göstermeye çalışmışlar. Çok basit bir moloz duvarı, büyük olasılıkla Helenistik Doğu krallıklarının saraylarındaki duvarlar gibi, görkemli bir duvar haline getirmek için *stucco* ve boya kullanmışlar. Bergama Krallığı gibi, bazı krallıklarda gerçek mermer duvarlar olduğunu biliyoruz. Ve çok büyük olasılıkla burada da aynı görüntüyü yakalamayı amaçladıklarını düşünüyoruz.

Bir başka önemli nokta daha var; her ne kadar bunun bir Romalı buluşu olduğunu söylemek istesem de, işin aslı öyle değil. Birinci Stil duvar resmini Romalılar icat etmemiş, Yunanlardan kopyalamışlardır. Yunanların Birinci Stil Roma duvar resmi benzeri bir stil kullandıklarını biliyoruz; Tabii onlar buna Birinci Stil Roma duvar resmi demiyorlardı. Ama Birinci Stil'e çok benzer bir resim sanatları vardı ve kökeni de olasılıkla bu Helenistik saraylardaki duvarlardı. Burada bir duvar, daha doğrusu bir duvar çizimi görüyorsunuz. Bu duvar Delos Adası'nda, M.Ö. 2. yüzyıl sonlarına tarihlenen Trident Evi'nden. Delos Adası İtalya, Yunanistan ve Anadolu arasında stratejik bir konumda, ticaret yollarının keşime noktasında yer alan ve M.Ö. 1. yüzyılda Romalıların yerleştiği bir adadır. Burada aynı tip duvar resimleri olan kimisi Yunanlara, kimisi Romalılara ait olan evler vardır. Bunlar da boyamadır. Bölümleri görüyorsunuz; tanımlamasını tekrarlamayacağım ama Pompeii ve Herculaneum'da gördüğümüz Birinci Stil Roma duvar resimlerindekilerle aynı mimari alanlar. Bunların Helenistik öncülerden esinlendiğine inanıyoruz. Doğu Yunanistan'da bu tip duvarlar vardı ve olasılıkla tüccarlar aracılığı ile İtalya'ya ulaştı, orada da kullanıldı.

Aslında bunun Yunan kültüründen ithal edilmiş bir ürün olması çok önemlidir, çünkü bunu da, sütunlar, peristil, İskender Mozaği gibi, Romalıların erken dönem mimarilerinde ve mimari bezemelerinde kullanmayı pek sevdiği diğer Helenleştirme unsurlarıyla aynı grupta değerlendirebiliriz. Yani burada Romalıların duvarlarını Yunan tarzında süslediklerini görüyoruz.

Bu, sömestrin daha sonraki bir dersinde göreceğimiz bir Ostia Evi; liman şehri Ostia'daki Cupid ve Psyche Evi'dir (Domus di Amore e Psyche). Burada, ortadaki ayaklı kaide üstünde iki sevgiliyi görüyoruz. Bu aslında

çok daha geç bir yapı; şimdi sadece Romalıların da duvarlarda mermer kaplama kullandığını görmemiz için gösteriyorum. Aslında bu uygulama, bu örnekten daha erken bir dönemde, Augustus Dönemi başlarından itibaren başlamış ve zamanla konut tasarımının bir parçası haline gelmiştir. Bu konuya çok kısa bir süre sonra tekrar geleceğiz. Bu örnek, Helenistik saraylar kadar görkemli olmasa bile duvarları ve yerleri mermer olan bir evin ya da sarayın görünümünü hakkında bir fikir veriyor. Bu pastel renklerle çok zarif bir örnek. İşte, Birinci Stil Roma duvar resminde de bu tip duvarların görüntüsü yaratılmak istenmiş.

Roma'da da Birinci Stil Roma duvar resimleri görüyoruz; hatta Roma'dan daha etkileyici bir örnek bile gösterebilirim. Burası Grifonlar Evi (Casa dei Grifi), buradaki büyük beşiktonozlu odanın bir görüntüsüne bakıyoruz. Palatinus Tepesi'nde, daha geç dönemde inşa edilen İmparator Domitianus'un sarayının altında bulunan Grifonlar Evi'nin büyük beşiktonozlu odasının koridorunda yürüyoruz. 3 numaralı oda olarak bilinen bu oda M.Ö. 80 yılına tarihleniyor. Ev de adını bu odadan alır. Şurada grifonlar var; ama birazdan daha iyi bir resim göstereceğim. Burada tonoz aylaması (lunette) içinde kırmızı renkli bir arka plan üstünde betimlenen grifonlar var. Grifonlar *stucco* ile yapılmış sonra aylamanın zemini kırmızıya boyanmıştır. Ev adını da bu grifonlardan almıştır.

Evin yan duvarına bakıyoruz; yine *stucco*dan yapılmış yani bir tür *stucco* kabartma. Ama duvarlardaki, yan ve arka duvarlardaki resimlere bakarsanız -- size şimdi daha iyi bir görüntüsünü göstereceğim -- burada subasman (üst temel); ortostat; isodomik dizi gibi mimari alanlarıyla Birinci Stil'de bir bezeme olsa da, bunlar gördüğünüz gibi, son derece düz; tümü boya ile yapılmış, kabartma değil. Buradaki tek kabartma tepedeki grifonlardır. Burada, bunlar daha iyi durumdayken yapılmış olan bir resmi gösteriyorum. Bunun size tüm bunların antik dönemde ne kadar gösterişli olduğu konusunda daha iyi bir fikir vereceğini umuyorum. Burada biraz uzaktan bakıldığında göz yanılması olabileceğini de görebiliyoruz. Burada sözünü ettiğimiz tüm bileşenleriyle duvarı görüyoruz; duvar eteği, subasman (üst temel), ortostat, isodomik dizi ve grifonlu aylama. Yine belirtelim, buradaki yegane amaç, boyama bir duvara değil de, gerçek bir mermer duvara bakıyormuşsunuz izlenimini yaratmaktır.

5. Bölüm. İkinci Stil Roma Duvar Resmi [00:52:02]

Roma resim sanatında çok daha önemli bir gelişme için bir başka odaya, Grifonlar Evi'ndeki 2 numaralı odaya bakalım. Bu oda biraz daha geç, M.Ö. 80 – 60 yılları arasında inşa edilmiş. Burada bazı önemli değişimlerin

ilk izlerini görüyoruz. Burası yine beşiktonozlu bir oda, üç duvarında da bezeme var ve hepsi çok iyi durumda korunmuş, dolayısıyla burada ne olup bittiğini net bir şekilde görebiliyoruz. Çok hızla bakarsak; burada da Birinci Stil duvar resmini anımsatan bir duvar görüyoruz. Aynı mimari alanlar burada da var; duvar eteği, subasman (üst temel), ortostat, isodomik dizi. Burada da aynı mermer izlenimi fikrini görüyoruz. Bu rengarenk mermer bloklar, kırmızı paneller hepsi yine mermer gibi görünmesi için yapılmış, ama bu odada hiç *stucco* yok, hepsi boya ile yapılmış. Bu odada hiçbir yerde *stucco* kullanılmamış. Tamamen düz; boya ile bir yanılısına yaratılmak istenmiş.

Baktığımızda burada hala bir tür Birinci Stil duvar olsa da, bazı önemli değişimler olduğunu da görüyoruz. Duvar eteğinin yapılma biçimine bakın, neredeyse dışa çıkıntı yapıyormuş gibi görünen hayali küplerden oluşuyor. Ayrıca bir de şu kaideler üzerinde yükselen sütunlara bakın; tüm odayı çevreleyen bir sütun dizisi gibi görünüyor, bahçe avlusunu çevreleyen peristil gibi. Sütunlu yapılara bir giriş görüyoruz. Bu, çok bariz bir şekilde Yunan mimarlığının etkisi. Bu Yunanların hem tapınak mimarlığında hem konut mimarlığında kullandığı bir düzenlemedir. Yani sütunlar görüyoruz. Ve bu sütunlar sanki duvarın dışına taşan kaideler üzerinde yükselmektedir. Sanatçı tüm bunları perspektifle resmetmek için çok çaba harcamış. Tüm resim boyayla yapılmış olsa da, sütunlar sanki duvarın önünde duruyormuş gibi bir izlenim ediniyoruz. Arka planda ise, bir tür Birinci Stil duvar resmi vardır.

Bu İkinci Stil duvar resmi olarak adlandırdığımız sanatın başlangıcıdır; sütun kullanımı, duvarın dışına taşıyormuş gibi görünen unsurlar. Burada sanki iki farklı yüzeye bakıyormuşsunuz izlenimi uyandırıyor; Birinci yüzey duvarın kendisi, diğeri ise duvarın önündeymiş gibi görünen yüzey. Sütunların üst kısmına bakın; lentolar olduğunu göreceksiniz, ama sanki lentoların bir derinliği var gibi görünüyor; burada zor görüyor olabilirsiniz, ama online görüntülere bakarsanız daha net olarak seçebilirsiniz. Üstte, lentoların altındaki kasetli tavan da yine derinlik hissini vermek üzere betimlenmiştir. Burada tam olarak ne yapmak istediklerini görebiliyoruz. Yapmak istedikleri, sadece boya kullanarak, Gümüş Düğün Evi'nin *oecus* 'unda gerçeğini gördüğümüz şeydi; yani boyalı duvarın önünde duran sütunlar.

Bu, İkinci Stil Roma duvar resminin en önemli örneğidir ve bu sanatın olgun dönemini yansıtır. Bu resim Pompeii'deki Myster'ler Villası'nda, *cubiculum*'lardan birinde; *cubiculum* 16'dadır. M.Ö. 60-50 yılları arasına

tarihlenir. Bu, Grifonlar Evi'nin 2 numaralı odasında gördüğümüz gelişmenin daha ileri bir evresini simgeler. Hala Birinci Stil duvar mevcut; tamamen boyayla yapılmış da olsa yine duvar eteğini, subasmanı (üst temel), ortostatları, isodomik diziyi görüyorsunuz. Burada da hiç *stucco* yok. İkinci Stil duvar resminde tipik olan sütunların eklendiğini görüyoruz. Ama buradaki sütunlar daha da ilginç, sadece kendileri dışa taşmış gibi görünmekle kalmıyor, bir de yine aynı özelliğe sahip bir entablatur, e-n-t-a-b-l-a-t-ü-r, taşıyorlar. Bir derinlik hissi verilmeye çalışılmış. Burada da düz bir lentoyu destekleyen bir dizi sütun daha görüyoruz. Ama bakın, lento merkezde bir kemer oluşturuyor, buna kemerli lento adı verilir. Gerçek mimaride kemerli lento görmedik. Bu erken bir dönem, M.Ö. 60-50 yılları. Ama burada görüyoruz. Neden burada var da gerçek mimaride yok, bu tartışılması gereken ilginç bir konu.

Bu arada sütunların desteklediği lentolardan birinde kasetli tavan görüyoruz; en üstte kahverengi kasetli bir tavan tasviri var. Bu Birinci Stil duvar resmi son derece karmaşık, entellektüel açıdan ilginç bir resim. Bu Birinci Stil duvar resmi aşağı kaydırılmış ve arkasında bir şey görüyoruz. Burada yuvarlak bir yapı yani bir *tholos*, t-h-o-l-o-s var. Bu Palestrina'daki Fortuna Primigenia Kutsal Alanı'nın en üstündeki tholos gibi bir yapı. Bir tür kült yeri, tepesinde mavi gökyüzü var; belli ki, bu dışarda bir yapı. Yani Birinci Stil duvar resmi aşağı çekilmiş; buradan da duvarın dışında kalan bir manzara görüyoruz.

Böylece burada da üç farklı alan, üç farklı yüzey algılıyoruz. Yüzeyin dışına taşıyor gibi görünen sütunlar; Birinci Stil duvar ya da ondan geriye kalan; son olarak da duvarların gerisindeki bu manzara. Sanki panoramik bir pencereden bakılıyor gibi. Duvar bir pencere gibi gerisindeki manzaraya açılmış. Birinci Stil duvarlarda olduğu gibi yine bir kurgu var. Aslında orada olmayan bir şeyi oradaymış gibi göstererek bir yanılsama sağlanmış. Bu, gerçek mimaride gördüğümüz gelişmeyle de, yani evlerdeki pencere açıklıklarıyla; panoramik pencerelerle örtüşen bir durumdur.

İkinci Stil Roma duvar resminde bir de, araştırmacıların genellikle "siyah perdeler" diye adlandırdığı, gizemli bir şey var. Şurada, neredeyse arkadaki manzara görülsün diye çekilmiş bir perde gibi görünen siyah bölümü görüyorsunuz. Bu ve sütunlardan dolayı birçok akademisyen bunun tiyatro mimarisi ile ilişkili olduğunu öne sürer. Yani burada betimlenen olasılıkla tiyatrolarda kullanılan sahne dekorlarıdır. Ancak sahne dekorlarının ilk örnekleri olasılıkla ahşaptı ve günümüze ulaşan örneği

yoktur. Ama bunlar belki sahne dekorlarının bir taklidi ve bu da tiyatro sahnesindeki perde olabilir. Ama bu siyah perdelerin başka açıklamaları da olabilir, fakat burada tartışmaya zamanımız yok. İkinci Stil Roma duvar resminden bir örnek daha göreceğiz ama son bir şey daha söylemek istiyorum; bu, Birinci ve İkinci Stil duvar resimleri arasındaki önemli bir farktır. Birinci Stil Roma duvar resmi Yunan kökenli iken, Yunan sanatında İkinci Stil Roma duvar resmine benzer hiçbir şey yoktur. İkinci Stil Roma duvar resmi, hiç kuşkusuz Roma buluşudur ve bu buluş mimarideki gelişmelerle yakından ilintilidir.

Bu, İkinci Stil Roma duvar resmi için bir başka örnek; Publius Fannius Sinistor Villası. M.Ö. 50-40 yılları arasına tarihleniyor. Boscoreale 'den. Hatırlayacaksınız, haritada Herculaneum'la Pompeii arasında yerini göstermiştim. Bu şimdi bir şekilde New York'ta Metropolitan Müzesi'nde. Aslında çok uzun süredir orada ve artık Met Cubiculum olarak anılmakta. Görmediyseniz, gidip görmelisiniz, çok sıradışı bir örnek. Duvar resimleri antik dönemden ama geri kalanlar resme uygun ortamı yaratmak için yapılmış; Yerde siyah beyaz bir mozaik; sevimli, rahat, yani bir tür rahat bir yatak koymuşlar; bir ayak taburesi, yani böyle bir odada da görebileceğimiz şeyleri koymuşlar; bir de penceresi var. Ama duvar resimleri gerçek, antik resimler. Burada odanın bütünü kaplayan resimlerin tamamının olması çok etkileyicidir ve karşılıklı iki uzun duvar üzerindeki resimler birbirinin ayna görüntüsüdür.

Birkaç ayrıntı göstermek istiyorum. Bu, o odadaki resimlerden bir ayrıntı; sütunlar arasında görülen *tholos* tasviri. Burada yine bir İkinci Stil örneği söz konusu ama biraz daha gelişmiş bir örnek. Zira gördüğünüz gibi, Birinci Stil duvar daha da aşağı kaydırılmış, hatta artık Birinci Stil duvar gibi bile görünmüyor; görünen yeşil bir frizi ve tepede bir kornişli olan kırmızı bir parapet duvarıdır yani, pek Birinci Stil duvara benzemiyor. Aslında bu kapısı olan bir duvara benziyor ama bir kapı kulpu yok, yani buradan nasıl çıkılır, üzerinden mi atlanır bilemiyoruz! Ama burada da arkada bir *tholos*, kutsal bir mekan var ve gördüğünüz gibi, bir peristille kuşatılmış. Bu bir evde ya da villada göreceğiniz tipte bir peristil.

Yani burada ne görüyoruz? Bir alınlığı desteleyen sütunlar görüyoruz. Bakarsanız, bu üçgen bir alınlıktır. Ama ilginç olan bunun alt kısmı kesiktir. Yunanlar bir alınlığı asla kesmezler. Ama Romalılar arada *tholos*'a yer açmak için kesmişler. Bu çok ilginç bir yaklaşımdır; bir yandan antik Yunan sanatına saygı gösterirken, diğer yandan da, deyim yerindeyse kuralları bozmak konusunda gayet gönüllüler. Bu eğilimin daha

sonra, daha da belirginleştğini göreceğiz. Evet, *tholos* bu. Yani burada şu farklı unsurları görüyoruz; dışa taşan sütunlar, geçit duvarı ve manzara görülen bir pencere yani bir manzara penceresi. Ayrıca burada da yine siyah perdeler var, aslında üç yerde siyah perde var. Bu perdeler tam olarak ne anlama geliyor diye kendimize tekrar soruyoruz?

Başka bir görüntü, bunu Faunus Evi ile birlikte gösteriyorum; tüm konu bir mekandan başka bir mekana bakınca görülen manzara, görülen panoramadır. Burada olanın aynısını resimde de görüyoruz. Publius Fannius Met Cubiculum'dan son bir ayrıntı, çok ilginç bir ayrıntı. Bu resmi sizin de ayrıca incelemenizi öneririm, zira bu kapı gibi çok büyüleyici ayrıntılar var. Hepsinden daha da ilginç olanı, birbiri üstüne yığılmış gibi görünen bir dizi, çok katlı yapının varlığıdır. Bu dediğim gibi, çok erkene, M.Ö. 50-40 yıllarına tarihlenen bir resim, o tarihlerdeki gerçek mimaride böyle yapılar görmüyoruz. Bu dönemde yani depremle Vezüv patlaması arasındaki 62 – 79 yılları arasında Pompeii ve Herculaneum yapılarına sadece ikinci bir katın eklenmeye başladığı görüyoruz. Ama burada, daha M.Ö. 1. yüzyıl ortalarında bu betimlemeyi buluyoruz. Bu bir hayal ürünü mü, yoksa günümüze kadar ulaşmamış ahşap mimariye dayanan bir betimleme mi? Bunlar, olasılıkla hiç yanıtlayamayacağımız sorular, ama yine de üzerinde düşünmeye değer.

6. Bölüm. İkinci Stil Roma Duvar Resmi ve Augustus Ailesi [01:04:18]

Kalan birkaç dakikamızda size iki ev daha göstermek istiyorum. Her ikisi de önemli, imparatora ve imparatoriçeye ait yapılar; yani Augustus'a ve Livia'ya. Augustus Palatinus Tepesi'nde bir arazi satın aldı. Roma'nın ilk imparatoru olarak, elbette daha önce Romulus'un yaşadığı bir yerde yaşamak istemişti. Böylece burada arazi satın aldı ve bir evi restore etti. Hemen yanına koruyucu tanrısı Apollon için bir tapınak yaptırdı. Yolun hemen karşısında da Livia kendine bir ev yaptırdı Livia Augustus'un karısı. Augustus'la aynı evde yaşıyordu ama yolun karşısında kendine ait ayrı bir evi de vardı. Bu evlerin her ikisi de duvar resimleriyle süslenmişti.

Önce Augustus'un Evi'yle başlamak istiyorum. Bu Augustus'un Evi'nin en ünlü odası, Maskeli Oda. Burası İkinci Stil Roma duvar resmi ile --çünkü bu da İkinci Stil Roma duvar resmidir--tiyatro arasındaki ilişkiyi en iyi görebileceğimiz yer. Üstteki restore edilmiş plana bakın, erken örneklerde tipik tiyatro fasadının böyle görüldüğünü düşünüyoruz, olasılıkla taştan ziyade ahşaptan yapılmış olan bir tiyatro sahne binası. Gördüğünüz gibi, ortada alınlıklı bir bölüm ve iki yanda kanatlar var. Burada da aynı düzenlemeyi görüyoruz; merkezi kısım – ki, tiyatro mimarlığında bu

bölümün adı *regia*'dır, r-e-g-i-a - ve iki kanat, bunlara da *hospitalia*, h-o-s-p-i-t-a-l-i-a denir. Yani bu Roma tiyatrolarında görülen üç bölmeli düzenlemedir. Elimizde bunlara ait kalıntılar yok ama şu iki yandaki tiyatro maskesine bakın; bunlar gördüğümüz yapının bir tiyatro olduğu konusunda ipucu vermektedir. Burada, orta bölüm ve kanatlarıyla üç bölmeli düzeni gösteren duvarlardan birinin daha canlı bir görüntüsüne bakıyoruz. Maskeleri ve bir tür manzara tasvirini de görüyorsunuz. Gökyüzü artık mavi değil, beyaz ve mimarının gerisinde de devam ediyor. Burada gördüğünüz gibi bir engel, bir duvar yok, kapı yok, doğrudan içine girebileceğiniz bir manzara. Ama ne manzarası? Gökyüzü mavi değil, diğerleri gibi gerçeklik duygusu vermiyor. Bu, bir evin penceresinden göreceğiniz türden bir manzara değil. Bir tür kutsal manzara; kemerli bir sütun dizisi, bir ağaç, ortada phallus görünümlü bir kült yapısı ile ilginç bir kutsal yer. Bu tip manzara betimlemelerine sakro-idyllik adı verilmektedir. Yani hem kutsal hem pastoral bir yer anlamındadır. Bu bir tür sahne dekoru mu, yoksa başka bir şey mi? Dini çağrışımları olan bir tasvir mi?

Augustus'un Evi'deki Maskeli Oda ile ilgili bir diğer ilginç nokta da, bazı araştırmacıların burada bir tek nokta perspektifi olduğunu savunmasıdır. Çekilen tüm çizgilerin uzaktaki tek bir noktada birleşmesi olan bu uygulamanın aslında Rönesans'ta ortaya çıktığı kabul edilir. Ama bunun Romalıların buluşu olduğu da savunulabilir. Eğer bulmuşlarsa bu odada kullanmışlar. Bu mekanın resimleri birçok kişi, hatta Rönesans uzmanları tarafından incelendi ve sonuçta buradaki tüm çizgilerin tek bir noktada birleştiği doğrulandı. Ama Romalılar bunu bilerek mi yaptılar, yoksa bu bir rastlantı mı bilmiyoruz. Perspektif konusuyla ilgileniyorlardı, buna birazdan yine kısaca değineceğim. Ama bunu keşfetmişlerse bile hemen vazgeçmişlerdir. Gelecek derste bunu göreceğiz.

Birkaç ayrıntı; bir maske, yetenekli bir ressamın, belki de dönemin en iyi ressamının gri, beyaz ve siyah tonlamalarla yaptığı çok sıradışı bir örnek. Bir başka resim; bunlara gerçekten yakından, ayrıntılarıyla bakmanızı öneririm; çok şey öğrenirsiniz. Buradaki bu kanatlı figürler gibi; şu tepe pusudaki bitki mi, hayvan mı, insan mı belli olmayan çok garip şey gibi bir yığın ilginç yaratık var. Burada da altın kuğular gibi görünen harika bir bezeme. Çok yakından baktığımızda burada figürlü bir friz görüyoruz. Şu kasedeki meyve veya sebze betimlemesine, ressamın kaseinin saydamlığını işleyişine bakın.

Üç dakika kadar zamanımız kaldı, son bir resim göstermek istiyorum. Bu, bugün konuştuklarımızı birbirine bağlamamıza olanak verecek, gerçekten

çok özel bir resim. Bu Livia Villası'ndan bir örnek; Livia Evi değil, Roma'nın kuzeyinde, Primaporta'da bulunan Livia Villası. Bu resim bir anlamda, İkinci Stil Roma duvar resminin son aşamasını temsil eden bir örnektir. Villa M.Ö. 30-25 yılları arasında inşa edilmiştir. Beşiktonozlu odanın duvarı, bu bahçe manzarası ile dekore edilmiş. Şimdi buna bakıp olasılıkla "Bu bugün gördüklerimize hiç benzemiyor. Ne mimari var, ne Birinci Stil duvardan bir iz, ne dışa taşan sütunlar, ne de siyah perde. Gördüklerimizden çok farklı" diyeceksiniz.

Ama bu resim, İkinci Stil Roma duvar resmi olarak sınıflandırılmaktadır. Neden öyle? Çünkü izleyecinin durduğu yerle manzara arasında bir ayırıcı var. Bu çit bizi manzaradan ayırıyor ama bu çok narin bir çit; bir tür kafes işi beyaz renkli bir çit. Samnit Evi'nin ikinci kat balkonunda gördüğümüzden farklı değil. Sütunlarımız yok, ama onun yerine ağaçlar, yani farklı türde bir dikey unsur var. Ama bunu İkinci Stil yapan asıl bunun panoramik bir pencere görüntüsü olmasıdır. Bir evin penceresinden ya da Myster'ler Villası'nın cumba penceresinden görünen gibi bir manzara görünsün istemişler. Eğer eviniz denize bakmıyorsa, pencerenizden böyle bol ağaçlı kır, bahçe manzarasına bakabilirsiniz.

Resme dikkatle bakarsanız; ressamın doğayı tanıyan, onu gözlemleyen bir sanatçı olduğunu görürsünüz. Burada meyve ağaçları var, örneğin bunun gibi meyveler arasındaki farkı, ağaçta yetişenleri bilen; bir kuşun yaprağa yaklaşıp nasıl konduğunu; yaprakların rüzgarla nasıl dalgalandığını; ışığın her bir yaprağın üstüne farklı düştüğünü bilen, kimisini gölgede, kimisini ışıklı çizebilen bir ressam. Yani doğayı gözlemleyen ve gördüğünü resmeden usta bir ressam. Bunu daha iyi görmeniz için birkaç ayrıntıya bakalım: Bu o ağaç; bakın, ne demek istediğimi burada daha iyi anlıyorsunuz; kimi gölgede, kimi ışıklı yapraklar. Hafif bir rüzgar esintisinin varlığını hissedebiliyorsunuz. Yaprığın ucuna konmaya hazırlanan bu muhteşem siyah kuşa bakın. Bu kuş da ağaçtaki meyveye bakıyor, yesem mi, yemesem mi? diye düşünüyor.

Bu cidden sofistike bir çalışma. Resmi biraz daha incellerseniz burada bir hava perspektifi olduğunu görürüz. Tek nokta perspektifi değil, hava perspektifi. Hava perspektifi nedir? Dikkatli bakarsanız, resimde ön planda olan her nesnenin çok keskin hatları var, ama orta plandakiler daha belirsiz, arka plandakiler ise daha da belirsizdir. Arka planda zar zor seçilen bir dağ görüntüsü var. Uzaktaki dağın silüeti o kadar silik ki zorlukla görülüyor. Hava perspektifi kullanıldığı için resimdeki derinliği algılayabiliyoruz. Evet, bu panoramik resim, İkinci Stil Roma resminin en

son örneğidir ve son birkaç derste vurguladığımız gibi, hem mimaride hem resim sanatında görülen manzara, panorama kavramına artan ilginin çok belirgin bir göstergesidir. Teşekkürler

[transcript sonu]

[başa dön](#)